

Az érdekel, ami engem is meglep

Interjú Háy Jánossal

Háy János, József Attila-díjas író, költő, drámaíró. Az ikonikus bánatos szomorúmanók festője, aki gitárral a kezében is otthonosan mozog a színpadon. Kérdezője Csapody Kinga, kiadóvezető-főszerkesztő.

– *Nyáron, a SZMIT táborában a tanulni vágyók előtt az írásról, műnemekről és műfajokról, technikákról és trükkökről beszélgettünk. Sorvezetőnek is tökéletes apropónak bizonyult a Ne haragudj, véletlen volt című könyved. Pár kérdést újra körbejárnék, például: mit jelent számodra, hogy autentikus?*

– Az autentikus olyan meghatározás, aminek szerintem nincs egzakt leírása, de az ember mégis tudja, hogy mely művek azok, melyek nem. Az igazat mondás biztos benne van, a művészi korrupció, amikor az írás nem pusztán a mű tárgyát akarja feltárni, hanem meg akar felelni valamely külső elvárásnak, ideológiának, kritikának, olvasónak, az efféle alapra épülő írás biztos nem lehet autentikus. Amúgy ez olyan, hogy mi az igazi popzene, aki tudja, tudja, aki nem, annak úgysem lehet elmagyarázni, mert egy hetes átképzés után is bepróbálkozik a Csend hangjaival.

– *Van esélye az igazmondásnak egy irodalmi műben? És az életben?*

– Csak az igazmondásra való törekvésnek van értelme, de hogy mennyi az esélye, ezt nehéz meghatározni, hiszen minden mondat mögött ott áll egy beszélő, aki nem tudja, hogy az elfogultságait mennyire sikerült kiiktatni, hogy mennyire képes reflektívnek lenni, amikor a másik oldalon ott van, hogy érzelmileg is száz százalékig benne kell lenni a szövegben. Az biztos, hogy az olvasó addig megy egy művel, amíg nem rendül meg a hite az igazságban, amíg nem mond ellent a szöveg tartalma a saját ténybeli és érzelmi tapasztalatának. Ha csalást észlel, rögvest félredobja a művet. Az életben többször lehet szerintem hazudni, és nem biztos, hogy félre leszel dobva, mert működik a megbocsátás, ami a műben megfogalmazott világoknak nem jár.

– *„Egy regény kétszáz oldalnyi érzelmi erőt és írói akaratot, meg nemutolsósorban tudást igényel.” Melyik hozzávaló beszerezhető, és te honnan gyűjtöd, fejleszted ezeket, és hogyan őrzöd meg őket magadban?*

– A téma válogatja, hogy például hogyan kell tudást szerezni, ha teljesen idegen időben (múlt) és tájon mozog a szöveg, akkor azt a világot ki kell tanulni, ez

nem elkerülhető. Ha ismerős helyeken, ismerős arcokkal játszunk, akkor a saját tapasztalati megfigyeléseink kerülnek előtérbe. Persze van olyan tudás, ami a létről szól, ráadásul tele érzelmi erővel, annak a megszerzése, folyamatos belső figyelmet és állandó gondolkodást igényel. Ja, és nem csengetnek, hogy most már elég, szóval elkezdhetünk írni. Az egész nem írható le receptszerűen, mindig ott marad egy titok, hogy lesz-e eredménye annak az időnek, amit a világ mélyebb feltárására fordítottál, lesz-e benned erő, akarat, hogy az egészet megfogalmazd, s hogy tényleg van-e annyi érzelmi anyag, ami megtölti az utolsó oldalig a szöveget. Vagy netán kifulladás félúton, vagy a vége előtt kicsivel. Csak egyet tehet az író, mindig benne van egy belső érzelmi és szellemi aktivitásban, aztán várja, meg egy kicsit erőlteti is a csodát, hátha.

– *„Ha egy művész öncsalásban tartja magát, végleg elveszett” – írod. Mi számít szerinted öncsalásnak?*

– Ha nem tudod, hogy honnan látod a világot, s hogy ki az, aki látja. Ennek az örökös vizsgálata elkerülhetetlen. Ha olyan cuccokba bújok, mint egy kamasz, kicsit nevetséges leszek, de holnap leveszem, és a dolog meg van oldva, de ha ezt a téves szemléletet egy regényre rávetítem, biztos, hogy művészileg vesztek, ez persze nem azt jelenti, hogy ne tudna az ember megírni egy kamaszt. Nem a szereplőről van szó, hanem az íróról.

– *„Egy napló nem arra való, hogy nyomot hagyjunk a világban. Ellenkezőleg. A hajnal vagy az éjszaka csendjében épp ahhoz segíthet hozzá, hogy megszabaduljunk önmagunktól” – mondta Pilinszky János. A te könyved látszólag napló, be is húz, elhitei, hogy a karantén alatti életedről, annak szereplőiről is egyre többet tudhatunk meg. Aztán körbeforgat, míg el nem kezdek szédülni, és mire már pontosan tudom, hogy egy hangyányival sem kerültem olvasóként közelebb a naplóíró privát életéhez, akkor ott, a felborult időben koppan az áll és hagy ki a szív. Halál, gyász és a feldolgozásuk veszi át a rendező szerepet. A napló írta Háy Jánost egy idő után, vagy az elejétől te fektetted le a játékszabályokat (mit mutatsz meg, mennyire mélyen, mennyi időt)?*

– Általában szeretem, ha a játékszabályok a megírás folyamán alakulnak ki, nem szeretek előre kimódolt rendszerben írni. Az érdekel, ami engem is meglep, az izgat és hajt, hogy végigcsináljak egy könyvet. Ennél a szövegnél még kevésbé tudtam, mi felé haladok, de bíztam abban, hogy a szöveg oda vezet, ahová el kell érnem. A magánéletem itt sem érdekel, az érdekel, hogy mély érzelmi és létélményhez jusson az olvasó. Ugyanakkor a tény, hogy mégis naplót írok, amely megajánlja a lehetőségét a bizalmi beszédnek, valamint azt a látszatot kelti, hogy folyamatosan a szerző közelében vagyunk tartva, sok érdekességet felhozott számomra. De hangsúlyozni kell: egy szöveg akkor jó, ha a saját logikája szerint igaz, és nem akkor, ha beazonosítható a valóságos történéssel. Ez nem azt jelenti, hogy nincsenek benne olyan részek, amik megállják a valóságos történés

próbáját, de ezt a próbát nem kell elvégezni, mert a mű szempontjából nem érdekes.

– „...az olvasó magát szeretné olvasni” – írod még a szükségnaplóban, majd az azóta megjelent A cégvezető fülszövegében ez az utolsó mondat: „A cégvezető a te életed könyve. Rólad szól és a barátaidról, meg a rokonaidról, az osztálytársaidról, a gyerekeidről és a szüleidről. A cégvezető a helyes és helytelen döntéseid könyve, a céljaid és céltalanságaid, a cselekvésed és a tehetetlenséged könyve. A cégvezető mi vagyunk.” A párkapcsolatok dinamikája régóta foglalkoztat, mi újat tudsz még találni bennük?

– Az alapkapcsolataink tesznek fel minket a világ térképére, nem lehet nem foglalkozni velük. Apák, anyák, gyerekek, szeretők, feleségek, férjek vagyunk mindahányan. Tágabb értelemben persze mindig arról van szó, hogy kik vagyunk, és hogyan lehet élni és miért. Miért keljünk fel holnap, és miképpen lehet érvényes az az élet, amit élünk.

– *Miért pont a cégvezető a korunk hőse?*

– *A cégvezető*, bár végigvisz egy ma már történelmileg tekinthető időn, főleg a nyolcvanas évektől máig, de kisebb mértékben, már a háború előtti évektől indul a sztori, végiggondolja egy nagy erőnek, a pénznek a működését, de alapvetően mégis mindannyiunkról szól, akik megpróbálnak élni. A fő szála ráfűzött apró történetek szereplő szinten is kibontják a körülöttünk, hol a szemünk előtt, hol titokban zajló történéseket.

– *Számodra ki/kik az igazi hősök?*

– Számomra mindenki hős, aki le tudja élni az életét és felelősséget vállal a cselekedeteiért és azért, hogy ami körülötte van, a lehető legjobban legyen berendezve. Amikor gyerek voltam, azokat tartottam igazi hősöknek, akik a megfelelő pillanatban evidencia szinten tudtak helyesen cselekedni. Ilyen hős volt például Tokei Ihto, Baradlay Jenő vagy a nagyapám. A hozzájuk való bizalmi viszonyt sem szeretném felszámolni, mert ők őrzik bennem a jó és a rossz különválasztásának lehetőségét, amit a modern egocentrikus ember megpróbál örökösen egybeszántani.